

4. Проект Концепції реформи юридичної (правничої) освіти. Офіційна веб-сторінка Комітету Верховної Ради України з питань правової політики. Опубліковано 19 грудня 2024 р. URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/news/notice/75481.html>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-532-0-19>

СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВІ УМОВИ ПРАЦІ ТА ВІДПОЧИНКУ НАУКОВИХ ПРАЦІВНИКІВ: УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Костюченко Олена Євгенівна

*доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу науково-правових експертиз,
Інститут правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Пунктом 20 статті 1 Закону України «Про наукові і науково-технічну діяльність» закріплено, що «науковий працівник – вчений, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, який відповідно до трудового договору (контракту) професійно провадить наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність та має відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання, підтверджену результатами атестації у випадках, визначених законодавством» [1]. У контексті цього дослідження важливими у визначенні є такі ознаки наукового працівника: 1) професійно провадить наукову (науково-технічну), науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність; 2) реалізує свої здібності до праці на підставі трудового договору (контракту) в трудових правовідносинах.

Тобто науковий працівник реалізує свої трудові права та обов'язки шляхом професійного виконання роботи у сфері науки, де результатом праці є нове наукове знання, що придатне для реалізації.

«Наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження» [1]. Отже професійне здійснення наукової діяльності можна назвати специфічним видом трудової діяльності, що вимагає створення спеціальних умов праці та відпочинку. Якщо враховувати

той факт, що інтелектуальна творча діяльність не може бути чітко обмежена часовими рамками, то соціально-побутове забезпечення наукових працівників може бути віднесено до спеціальних умов праці та відпочинку.

Статтею 49 Житлового кодексу України закріплено, що «понад норму жилої площі окремим категоріям громадян надається додаткова жила площа у вигляді кімнати або в розмірі десяти квадратних метрів. Громадянам, що хворіють на тяжкі форми деяких хронічних захворювань, а також громадянам, яким ця площа необхідна за умовами і характером виконуваної роботи, розмір додаткової жилої площі може бути збільшений. Порядок і умови надання додаткової жилої площі та перелік категорій громадян, які мають право на її одержання, встановлюється законодавством України» [2]. Тобто, умови та характер виконуваної роботи можуть обумовлювати право громадянина на додаткову жилу площу, при цьому, таке право має бути закріплено законодавством, а розмір додаткової площі може бути збільшено.

Своєю чергою, частиною другою статті 38 Закону України «Про наукові і науково-технічну діяльність» визначено, що «науковим працівникам, які мають науковий ступінь доктора філософії або доктора наук, для створення умов для провадження наукової діяльності надається в установленому законодавством порядку додаткова жила площа у вигляді кімнати (кабінету) або в розмірі до 20 квадратних метрів. Зазначена додаткова жила площа оплачується в одинарному розмірі» [1].

Отже, характер наукової роботи, як інтелектуальної й творчої, потребує створення належних соціально-побутових умов праці та відпочинку. Враховуючи, що творчий процес, мозковий штурм, наукові ідеї тощо можуть «прийти» до наукового працівника у неробочий час вдома, наявність спеціального приміщення у вигляді кімнати (кабінету) створює можливості для концентрації на наукових ідеях в домашніх умовах. Водночас таке право науковим працівникам надається виключно після доведення ними своєї здатності та компетентності у створенні наукової (науково-технічної) продукції на основі оригінальних (авторських) наукових досліджень. Така компетенція та здібності у сфері науки підтверджуються наявністю наукового ступеня. Тільки наукові працівники, які мають науковий ступінь доктора філософії або доктора наук, мають право на додаткову жилу площу.

Розмір такої додаткової жилої площі законодавчо визначено у двох варіантах: 1) кімната (кабінет) або 2) жила площа в розмірі до 20 квадратних метрів.

Останнє речення цитованих законодавчих положень привертає до себе увагу, а саме: «зазначена додаткова жила площа оплачується

в одинарному розмірі» [1]. Це нормативне положення спрямоване на створення конкретних правових наслідків матеріального характеру, зокрема, щоб на наукового працівника не покласти фінансовий тягар утримання житлової площі, що призначена створювати йому спеціальні (соціально-побутові) умов праці та відпочинку.

З переходом до ринкової економіки та запровадження різних форм власності, суспільні відносини в Україні зазнали значних перетворень, зокрема у сфері надання житлово-комунальних послуг, оплата яких здійснюється відповідно до кількісних та якісних показників і не залежить від одинарних чи подвійних розмірів оплати за квадратні метри. Слід зазначити, що в плановій економіці за відсутності приватної власності оплата за житлову площу була платою за користування житлом. У сучасних умовах застосовується плата за користування житлом. Наприклад, за договорами оренди, вона не підлягає державному регулюванню і не може визначатися державою (тут мова йде не про державу як власника майна).

Це свідчить про те, що норма (положення, правило), згідно до якої додаткова жила площа оплачується в одинарному розмірі є застарілою, адже вона втратила свою актуальність і не може застосовуватися для тих цілей, задля яких вона була прийнята. Це обумовлено змінами у суспільних відносинах, на регулювання яких норма була спрямована. Розвиток ринкових відносин в Україні, збільшення частки приватної власності у житловому фонді України та розвиток податкового законодавства призвели до того, що відносини права власності, зокрема на нерухоме майно, оплата комунальних послуг та оренда житла, є різними видами суспільних відносин, які мають самостійне правове регулювання.

Якщо виходити з того, що соціальне призначення норми щодо додаткової жилої площі для наукових працівників не втратило своєї актуальності, і наукові працівники до сьогодні, за умовами та характером виконуваної роботи потребують спеціальних умов праці та відпочинку, то застаріла частина норми має бути переглянута (змінена) відповідно до того, як саме змінилися суспільні відносини.

На моє переконання, слід вести мову саме про перегляд аналізованих законодавчих положень, а не про їх виключення, оскільки, відповідно до частини третьої статті 22 Конституції України «при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод» [3]. У цьому контексті, для осучаснення аналізованих законодавчих положень, пропонуємо виходити з наступного:

1) додаткова житлова площа – кімната (кабінет) або жила площа в розмірі до 20 квадратних метрів має цільове призначення, яке полягає

у створенні спеціальних соціально-побутових умов праці та відпочинку для наукових працівників, котрі шляхом інтелектуальної творчої діяльності створюють нові знання, необхідні для подальшого цивілізованого соціально-економічного розвитку суспільства;

2) житлова площа, що перебуває у приватній власності, зокрема наукового працівника та/або членів його сім'ї, оплачується за тарифами на житлово-комунальні послуги і не є платою за користування житлом;

3) матеріальний тягар утримання додаткової житлової площі, що створює необхідні спеціальні соціально-побутові умови праці та відпочинку для наукових працівників, сьогодні відповідно до статті 266 Податкового кодексу України, виражений у формі сплати податку на нерухоме майно [4].

Отже, для подальшого збереження державного підходу щодо зняття матеріального (фінансового) тягара з наукових працівників щодо утримання додаткової житлової площі, що має цільове призначення за умовами та характером виконуваної ними роботи, *пропонуємо* встановити для цієї категорії громадян пільгу зі сплати податку на нерухоме майно. Пільгу пропонується встановити шляхом додавання 20 квадратних метрів до бази оподаткування, на яку встановлюється пільга зі сплати податку на нерухоме майно. З цією метою, підпункт 266.4.1 пункту 266.4 статті 266 Податкового кодексу України *доповнити* абзацом шостим такого змісту: «Для наукових працівників, які мають науковий ступінь доктора філософії/доктора мистецтв (кандидата наук) або доктора наук, розміри об'єктів житлової нерухомості, в тому числі їх часток, що перебувають у власності фізичних осіб, визначені абзацами 2-4 (а, б, в) цього підпункту збільшуються на 20 кв. метрів». Також варто передбачити, що така пільга зберігається за колишнім науковим працівником після виходу на пенсію з посади наукового працівника. Відповідні зміни також необхідно внести до частини другої статті 38 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Література:

1. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 2. Ст. 40.

2. Житловий кодекс України від 30 червня 1983 р. № 5464-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1983. № 28. Ст. 573.

3. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-532-0-20>

БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЧИННИК ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Кривошей Кирило Юрійович

аспірант,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

м. Харків, Україна

В умовах повномасштабної війни, яка спричинила вимушений перехід здобувачів вищої освіти до дистанційного та змішаного форматів навчання, особливої актуальності набули питання збереження ментального здоров'я, підтримки психологічної стійкості та розвитку внутрішніх ресурсів студентської молоді. Зростання рівня тривожності, емоційне виснаження, невизначеність майбутнього й соціальна ізоляція є чинниками, що суттєво впливають на здатність студентів ефективно навчатися та адаптуватися до нових реалій [1; 3; 5]. У цьому контексті надзвичайно важливим стає розвиток стресостійкості як ключової психолого-педагогічної якості здобувача, яка сприяє збереженню життєвої активності, емоційної стабільності та здатності до само-регуляції у кризових умовах. Одним із визначальних чинників розвитку стресостійкості в студентів є створення відповідних педагогічних умов, які повинні не лише відповідати освітнім потребам, а й забезпечувати підтримку психосоціального благополуччя. Водночас ефективність таких умов значною мірою залежить від якості освітнього середовища, в якому відбувається навчання та соціалізація студентів.

Саме комфортне, безпечне й підтримуюче освітнє середовище виступає фундаментом, на якому можуть бути побудовані всі інші педагогічні механізми формування стресостійкості. Забезпечення емоційного комфорту, відкритості до діалогу, визнання індивідуальних потреб студентів та психологічної безпеки сприяє розвитку довіри до навчального процесу, зняттю тривожності та активізації внутрішніх ресурсів молоді. У зв'язку з цим постає необхідність науково обґрунтувати роль і значення створення безпечного освітнього середовища як